

СТ А Н О В И Щ Е

на дисертационен труд

Естествен подбор и цивилизация

на Константинос Димитриос Марицас

за присъждане на образователната и научна степен “Доктор”, Професионално направление 2.3. Философия (Социална философия)

Произходът на човешкия род предизвиква нестихващ интерес и заедно с това, поднася загадки пред съвременната наука. Темата е и област на изненадващи хипотези и смели решения. В разбирането на такива феномени като *агресия, сексуалност, подражание*, в които се предполага приоритет на дивото, се разкрива *дълбокото разделение* между човешката култура и природата. А когато всекидневието ни сблъсква с бруталност вместо с цивилизованост, идва ред да попитаме, дали сме свидетели на еволюция или на връщане в развитието си? Днес науката и философията привеждат доказателства, които проблематизират утвърдени в миналото представи. Въпреки това, на полето на междудисциплинарните изследвания на хуманитарни и естествени науки продължава да има *разделение на пропастта*. Как да се *преодолее* то, ако не с провокативни хипотези и дръзки решения? Пример за такива е дисертационният труд на Марицас.

Работата е интердисциплинарна с обем 185 стандартни страници, структурирана в пролог, епilog, четири глави и библиография. Използваните източници са 89, от които – 27 на английски и също толкова на гръцки, 25 на български, 3 на руски и един на френски. Позоваванията в текста отговарят на приетите академични изисквания.

Прологът представя замисъла на изследването, неговата актуалност, цели, задачи, структура и хипотези. Актуална е загрижеността на докторанта относно принципни различия между философи и представителите на природните науки (с.3). Идва ред на интуитивното прозрение на философията, отиващо отвъд *границите на опитното и очевидното*. **Авторът съчетава балансирано биологическата научна гледна точка с тази на антропологията** в сферата на хуманитарните науки. С това той прави опит да предложи нова гледна точка за произхода на социалните единици. В тази част са представени следните хипотези, на аргументирането на които е посветена работата: 1. За нарастващата в природата ентропия, която цивилизацията намалява. 2. Разбиране на човека не в противопоставеност на животинското, а в „отломките“ на природата. Той таи в себе си първични пластове, става инициатор на агресия и насилие, периодически избуяващи в прехода от естествен подбор към цивилизация.(с. 6) 3.Отличаващо природата в този преход е оцеляването на силния, докато в цивилизацията доминантата е оцеляването на слабия. 4. За диалога на мъжа и жената, с *музата* в нея, която предизвиква *напредък*, докато партньорът фабрикува от себе си привлекателен образ на силния пол. (с.7) 5. За *лъжата* – основа на цивилизацията. 6. За *безсъзнателното* в прехода.

В Първа глава е представен взаимозависимият произход на *живота и смъртта*. За отправна точка е взета традицията на еволюционното разбиране за

произхода на видовете (Морган, Енгелс, Дарвин). Но преходът е представен с акцент на принципа на *ентропията*: живото да намалява загубата на енергия, съответно вероятността от хаос; да отдалечава човека от смъртта; **но при** намеса в природата и изчерпването на енергоизточниците – храни и суровини, следствие на изобретяването на техники, се губят запаси. Модернизацията усилва двигателната мощ, заедно с това води до ускореното изчерпване на суровини и амортизация на техники. Принципът е потвърден от резултати в квантовата механика: *Животът е система, намаляваща собствената ентропия и увеличаваща ентропията на другите*. (с. 15) Този извод за живота, довел до цивилизованост, се потвърждава и на клетъчно ниво в разбирането, че *закон на природата е оцеляване на силния, докато закон на цивилизацията е да оцелява и слабият*. Клетки, обединени в органи, оцеляват, въпреки че всяка клетка отделно взета е слаба (пак там). В тази глава (§19) са представени фактори довели до изчезване на видове, сред тях *ядрената зима, голямата смърт*, липсата на кислород. Изведени са позитивни и негативни следствия от тези катаклизми, довели до изчезване на праисторически видове и възникване на човешкия род. Сред предимствата на човечеството са *развитието на мозъка, редукция на ДНК грешките и засилване на доказалите се да оцеляват организми*. Според автора в цивилизацията преуспяват „осигурените“ с избора на женската, носителите на емоционално богатство, заредените с адреналин.

Във втората глава са изследвани механизми за възникване на общества. Сред тях е принципът на *невронните огледала* (вероятно става дума за огледалните неврони). Принципът отразява способността на нервната клетка да отразява. На основата му възниква нов подбор – основа за израстване на нови социални единици. В хода на тези преходи *насилието е обезсилено*. Отбелязан е поврат (с. 38) на естествения подбор в това, *борбата за оцеляване да става по-жестока между себеподобни индивиди*. В сравнителната митология Макс Мюлер е отбелязал различията между източните и западните култури в това отношение. За гръцкия епос основно е съперничеството за доказване на мъжествеността. Докато в източни поеми се възпяват женската вяръност, преданост и воля пред изкушенията. Безсилието на жената е изместено от правото да избира според качествата на външността, танца, украсата, музиката, даровете, свръхестествените способности. На принципа на *невронните огледала* е обяснена способността на индивида адекватно да възприема другостта – основа, върху която възниква *езика и знанието* (с. 14-15, автореферат). Подчертава се) обстоятелството на изправената стойка – ролята ѝ в по-успешно катерене, разширен обхват на сетивата: обоняние, слух, зрение (§6). Следствие на тези изменения е освобождаването на *енергия за мозъчна дейност* (мисъл, фантазия). При цивилизованите индивиди базовите нужди отстъпват на придобитите в общността - право и равенство пред закона, право на всеки да се издигне в йерархията, свободно да приема или – не господството . Пълноправното гражданство получава образование, театър, религиозни церемонии, танц, музика, спорт – все дейности, осигуряващи рамка за цивилизован контрол и възможност за свободна изява. (с.21) В завършека на прехода в цивилизованост се извършва съществена замяна - на *насилието от ненасилствена борба*. Цивилизацията е решаваща за *оцеляването на слабия* индивид - превръща го в подражател. Това, което намалява ентропията е шанс за слабия да стане по-силен, **с това** че е по-умен, организиран и изобретателен. (с.45) Сред негативните изменения в модела на поведение на цивилизования (с.61) е загубата на

контрол – присъщите на дивото реакции *нападение/покорност*. Изследвайки агресията, К. Лоренц дава пример с битката при вълците: победеният извърта глава от победителя, оголвайки изключително уязвимата страна на шията си и я извива към захапката на врага. Свободният човек се ръководи както от идеята за геройство, така и от навременното избягване на опасността. Последната част напомня предупреждението на Лоренц за загуба на контрол, необузданост, бруталност на цивилизованите. Пример за такива са двете Световни войни през 20-ти век.

В дисертационния труд се разглеждат примери за насилствени и ненасилствени противодействия на свръхнаселеността. Сред тях са: изпращането в чужбина (Древна Гърция изпраща хора в Африка, Азия, на север в Европа) и детеубийството (Древна Спарта). В търсене на решение на проблемите на свръхнаселеността и войните идва ред на прогнозите на Стивън Хокин - на изселването на друга планета. Принципът на ентропията поставя държавата в неизбежна война. Ако една империя не воюва, тя загива. Това се доказва се от принципа на Малтус за свръхнаселеността (населението расте в геометрична прогресия (4,8,12), докато произвежданите блага нарастват в аритметична прогресия (1,2,3,4,5)). В миналото се е залагало на гладиаторски боеве, олимпийски игри в търсене на изход. Според автора днес те са заменени с „бигбрадър“, олимпиади, ТВ-състезания, *реалита*; В тях има насилие, което се оказва съзвучно с пороците на цивилизацията – живот залъгван в илюзии, прелъстяван от пари и власт. „В миналото се забавлявахме в цирка с лъвовве, мечки,. Сега играта е с хората, с тях се забавляваме и това е опасно!“

Цивилизационните принципи се проследяват в архитектурните особености на конструкцията на храма (с. 74-100). Разглежда се развитието на храмовото строителство и символите в скални църкви, *Стоунхендж* светилища, гръцкия храм и християнските църкви. Представена е прецизността, с която гръцкият храм е конструиран, важноста на разположението, междуколонното пространство, точния брой на колоните. Обърнато е внимание на ансамбъла образуващ синтез - храм, слънчев лъч и проникването му в храмовото пространство.

В завършека на главата (с.112-113) е обогатено разбирането за ентропия със зависимости, валидни в природата и социума. Сред тях е изводът за негативните последиствия от това да бъдеш обгрижван - предпоставка за деградация на слаби индивиди (алкоголици и наркомани). Аналогично и религията, която престъпвайки границата на състраданието, се превръща в инициатор на порочни практики, въпреки че нейната роля е да служи на оцеляването и да бъде цензор. Формулира се изводът за това, че *понижавайки ентропията, цивилизацията увеличава средната възраст на живот и заедно с това произвежда заплахата за природата, произвежда в нея смърт.*(с.112-113)

В третата глава *Генезис на езика, изкуството, спорта, аритметиката* са потърсени фактори, допринесли за оцеляването и развитието на *мъжкото начало*. Отличително в тази посока е способността на мъжкия да *манипулира* в партньорката представите ѝ за неговите достойнства, за да заслужи нейния избор.(с.20, автореферат) На емоционалното преживяване и въздействието му на представите на другия се придава универсално значение –отличаващо цивилизованото поведение –катализатор на творчество, допринесло за възникването на числата, изкуството и спорта.

Четвърта глава представя произхода на *лъжата*, ролята ѝ на градивно начало за цивилизацията. Сред потвържденията за това е богатата синонимия на думата и езикови изрази, с които е представена лъжата – *извъртам, мамя, лъжа, кривя си душата, подвеждам*. В съвременния свят употребата им е всекидневие, което според автора е доказателство за значимостта на способността да се манипулира другия и да се повишава шанса за избор.

Епилогът формулира понятието за свобода, като вижда в нея границата за прилагане на критерии на отстъплението на естествения подбор в полза на цивилизацията. *Природата е оцеляване на силния. Цивилизацията е оцеляване на слабия.* (с.179)

Достойнства на дисертационния труд:

(1) Авторът формулира смели тези, като го прави провокативно. Този подход носи поненциалин заряд на иновативност в съпоставка на въздържанието да изрече каквото и да е било от страх да не се попадне под ударите на обкръжението.

(2) Свидетелство за достойнството на дисертационния труд е, че в него са надмогнати догмите на еволюционното учение.

(3) Заслугата на автора е, че не се задоволява с „началото“, не гради от него кумири, а хвърля усилията си в търсене в посока на достиженията на достигнатото в различни области на съвременната наука и философия, на учени, хуманитаристи и естествоизпитатели.

Бележки към работата

Към първа глава

В работата се формулират изводи, които са уязвими. Пример за такива е твърдението, че капризите на мъжкия и женската предпоставят наследствени признаци - например, желанието за големи гърди да предизвиква раждането на индивиди с големи гърди.... Въпреки, че в следвоенния период в СССР загубите от войната се свързват с повишената раждаемост на деца от мъжки пол.

По отношение на връзката на цивилизацията с религията фокусът е преместен върху символи пресъздаващи акта на раждане. Храмът, слъчевият лъч, актът на проникване символизируют зараждане на живот в светилището – място на ритуални церемонии. Подобна интерпретация се допуска, ако е адресирана към символиката на най древните светилища и митове , но отнесена към съвременния храм може да събуди негативна реакция сред духовниците.

Към втора глава

Да се генерализират насилствени и ненасилствени мерки срещу свръхнаселеността звучи провокативно. богатият илюстративен материал дава повод за размисъл. Какво например определи хуманното отношение към бежанците на територията на Република Гърция? Дали наложена европейска директива или свободна воля от страна на гръцкото население, да се отнасят към бедстващите по

човешки като към живи същества? Тези въпроси контрастират с общенията в духа на „малтусианската хипотеза за естествения подбор“, „социалдарвинизма“. Те са класически от 19в, дори в онова време са предизвиквали публични и академични скандали. А оттогава се публикуват редица съвременни изследвания с нови аргументации и разширен опит от други научни области – етология, антропология. В миналото последни истини, сега тези обобщения стават уязвими ако не се съгласуват със съвременни изследвания.

Към трета глава

Издигането на манипулативната дейност на мъжкия индивид с цел да бъде избран като партньор като основа на редица цивилизационни достижения може да прозвучи едностранчиво. Всекидневно се проявяват способностите на мъжкия индивид да се доказва понякога с цената на превратни представи за себе си. Емоционалното преживяване, стресово или положително, е мотив изискващ специални качества, съответни действия. От него произтичат следствия, както за самочувствието на АЗ-а, така и за здравето на социалната единица. Към този списък непреднамерени действия могат да бъдат отнесени и статусната надпревара, естетическото преживяване, размяната на дарове. И разбира се, играта - дейност с най-универсална приложимост. Във всяко от тях може да бъде отличен мотив присъщ на непреднамереното действие.

Към четвърта глава

Може да приемем тезата за това, че активността на мъжа е насочена към това да бъде харесан и избран, а ролята на жената да е да бъде решаваща в избора. Но не можем да спрем дотук, защото наред с тях има редица други мотивации и функции, довели до възникването на социалните единици. Възпроизводството е първичен, но не единствен водещ стимул. Разбира се, външният вид е предпоставка за избора на партньор. Но заедно с това, разполагаме със сведения за доказване на мъжествеността в редица активности от несексуален характер - услуги по осигуряване на храна и защита за партньорката и нейното потомство. Също така, интензивността на полаганите усилия е зависима от наличните запаси и ресурси, от конкуренцията на предпочитането на един и същ ресурс. И разбира се, сред тях са и външният вид, фаталното привличане. Пътищата на избора на партньор, ведоми и неведоми („сляпата неделя“), са разнопосочни и формирането на „социалната клетка“ на обществото не се изчерпва от един единствен фактор.

Заклучение

Отчитам достойнствата на предложения труд като смелостта на автора на издигнатите хипотези да търси доказателства в широк спектър научни области и достъпния език, с който текстът печели публика. Предлагам, дисертационният труд **Естествен подбор и цивилизация** да бъде признат за успешно защитен, а на Константинос Димитриос Марицас да му бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“, Професионално направление 2.3. Философия (Социална философия).

26.05. 2019

София

Подпис:

(Митко Момов, доц. д-р)